

ԼՈՒՍԻՆԷ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Բանասիրական գիտ. թեկնածու

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՆՆԱՄ ԱԶԳԱՆՈՒԷՐ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԻՒՆԸ
(2000–2019 թթ.)

Նայ ժողովրդի կեանքում պետականութեան ու պետութեան կորստի
անապահով ժամանակներում թէ աշխատանքի ու արարման վաստա-
կած խոնջենքի մէջ մշտապէս եղել է Հայոց Եկեղեցու լոյսի առաջնորդու-
թիւնը, ուղղորդել նրան դէպի քրիստոնէական խաղաղութեան ու սիրոյ
դժուար տրուող, սակայն կենսապարգեւ յաղթանակը:

1999-ից Հայոց Եկեղեցու այդ առաքելութիւնը պէտք է իրականացնէր
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. Ներսիսեանը: Նրա հայրենա-
նուէր եւ պետականամէտ գործունէութեան ծիրում մշտապէս է հայոց
մշակոյթը՝ որպէս հայ ոգու յարատեւութեան յայտանիշ եւ ազգային ինք-
նութեան պահպանման անխաթար միջոց:

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի առաջին իսկ կոնդակում հա-
յոց մշակոյթը բնորոշուած է որպէս Լոյսի էատարր, որպէս փրկող եւ աս-
տուածային շնորհ. «Յարութեան յաղթական հաւատքը դարձրած արարող
գորութիւն, աղօթաբոյր մատեան, ծաղկեցինք, գիտութեան կաճառ վանքեր
հիմնեցինք, դարերի մէջ մեզ բաժին ընկած փշոտ ճանապարհներին երգ ու
բառով, գոյն ու քարով երկնեցինք զարմանահրաշ մշակոյթը մեր»¹:

Կոնդակում շեշտուած է այն հանգամանքը, որ «Եկեղեցու ունեցուած-
քը՝ որպէս համազգային սեփականութիւն», ի թիւս այլ ոլորտների՝ եկեղե-
ցական, կրթադաստիարակչական, տնտեսական, ընկերային եւ այլն,
սպասաւորելու է նաեւ մշակութային ոլորտը՝ ամեն կերպ նպաստելով
նրա զարգացմանը (տե՛ս 2000, Բ., էջ 8):

¹ «Էջմիածին», 2000, Բ., էջ 5 (ալսուհետ «Էջմիածին» ամսագրից մէջբերումների յղումը
կնշուի բնագրում՝ միայն տարեթուի, համարի եւ էջի յիշատակումով):

Այսօր՝ արդեն տարիներ անց, ասուածի առաջին պարզ եւ ակնառու վկայութիւնը մշակութային գործիչներին ուղղուած, ինչպէս նաեւ արուեստի, գիտութեան եւ կրթութեան կարեւոր իրադարձութիւնների առիթով տրուած հայրապետական օրհնութեան գրերն ու կոնդակներն են, որոնց 20-ամեայ պատմութիւնը հայ ազգի մշակութային կեանքի իւրօրինակ օրագիրը կարող է լինել, Հայոց Հայրենիքի, Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիասնութեան ճշմարիտ վաւերագիրը:

Փորձենք թերթել այդ «վաւերագիրը»՝ քաղաքերումներ ընթերցելով օրհնութեան գրերից եւ կոնդակներից:

Գիտական ձեռնարկումներ

Յայտնի է, որ գիտական կեանքի մի կարեւոր մասն են կազմում գիտաժողովները, որոնք գիտական նորոյթներ հրապարակելու, գիտական հարցեր քննարկելու, նոր հետազոտութիւնների դուռ բանալու լաւագոյն հարթակ են: Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մեծ կարեւորութիւն է տալիս թէ՛ Մայր Աթոռում, թէ՛ այլուր տեղի ունեցող նման միջոցառումներին՝ յաճախ պատուում դրանք իր ներկայութեամբ, հայրապետական օրհնութեան խօսքով կամ գրով բարի եւ արդիւնաւոր ընթացք մաղթում գիտական այդ ձեռնարկներին: Յիշատակենք Վեհափառ Հայրապետի 20-ամեայ գահակալութեան ընթացքում տեղի ունեցած գիտաժողովներից մի քանիսը:

2000 թ. ապրիլի 18-ին ՀՀ գիտութիւնների ազգային ակադեմիայում հրաւիրուած «21-րդ դարը՝ առանց ցեղասպանութիւնների» գիտաժողովն սկսուեց Հայոց Հայրապետի օրհնութեան խօսքով, որը Մեծ եղեռնի 85-րդ տարելիցին եւս մէկ անգամ դատապարտում էր ընդդէմ մարդկութեան գործուած այդ յանցագործութիւնը, ոգեկոչում ժամանակի առաջադէմ անհատների՝ Հենրի Մորգէնթաուի, Եօհաննէս Լէփսիուսի, Արմին Վէգների եւ այլոց խիզախումը յանուն արդարութեան, իսկ յետոյ եկողներէս շարունակական պայքարի կոչում ճշմարտութեան վերջնական յաղթանակի համար՝ ի շահ ոչ միայն հայ ժողովրդի արդար դատի, այլ նաեւ ի նպաստ համայն մարդկութեան (2000, Դ., էջ 16-17):

Ժամանակագրօրէն առաջ անցնելով՝ նշենք՝ 2005 թ. ապրիլի 20-ին՝ ուղիղ հինգ տարի անց՝ Հայոց ցեղասպանութեան 90-րդ տարելիցին նուիրուած համաժողովին, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց

Կաթողիկոսը, իր ողջոյնի եւ օրհնութեան խօսքը բերելով միջազգային համաժողովի մասնակիցներին, միւս երկրների հետ նաեւ Յեղասպանութիւնն իրականացրած երկրին՝ Թուրքիային կոչեց ճանաչել իր իսկ գործած ոճիրը, քանզի միայն այդպէս է հնարաւոր արդարութեան եւ ճշմարտութեան յաղթանակը, քանզի չճանաչուած եւ չդատապարտուած ոճիրները նոր ոճիրներ են ծնում, մահուան քարաւանները շարունակում են համակենտրոնացման ճամբարներով եւ գազախցիկներով (2005, Դ., էջ 21):

Ժամանակագրորէն շատ աւելի առաջ անցնելով նշենք, որ մարդկութեանն ուղղուած այս նոյն պատգամը Վեհափառ Հայրապետը հնչեցրել է նաեւ «Աւրորա» մրցանակաբաշխութեան առիթով (5 մայիսի, 2017 թ.): Պատգամն ի մասնաւորի ասում է. ««Աւրորա» մրցանակաբաշխութիւնը աւելի լաւ ու բարի աշխարհ կառուցելու իւրօրինակ կոչ ու հրաւեր է քաղաքակիրթ աշխարհին՝ հետեւողականօրէն պայքարելու ընդդէմ մարդկութեան դէմ իրագործուող յանցագործութիւնների, որոնք չունեն որեւէ արդարացում: Մարդասիրական արժէքների տարածումով է, որ պիտի արդիւնաւորուեն ջանքերը յանուն աշխարհի խաղաղութեան եւ ազգերի ու պետութիւնների միջեւ համերաշխ գոյակցութեան՝ աստուածային լոյսն ու շնորհներն առատացնելով մարդկային կեանքում» (2017, Ե., էջ 9–10):

2000 թ. եւս մէկ կարեւոր ձեռնարկ պէտք է իրականացուէր Գիտութիւնների ազգային ակադեմիայում՝ գիտաժողով՝ նուիրուած Մխիթարեան միաբանութեան 300-ամեակին: Մխիթարեանների գործունէութեան համապարփակ լուսաբանումներով էր յագեցած Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի խօսքը: Մասնաւորապէս նշում էր, որ Մխիթար Սեբաստացին եւ նրա հիմնած միաբանութիւնն արեցին ամեն հնարաւորը՝ հայ մշակոյթը զարգացնելու, ամեն գնով հարազատ ժողովրդին ծառայելու համար: Օտար ասիւրում նրանք ստեղծեցին մի փոքրիկ Հայաստան եւ երբեք չմոռացան իրենց տպագրած գրքերի տիտղոսաթերթերին նախ եւ առաջ ժամանակի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի անունը, իսկ Եւրոպայում ընդունուած Փրկչական թուականի կողքին՝ Հայաստանեայց Եկեղեցում ընդունուած հայոց թուականը դաջել:

Իր խօսքի աւարտին Վեհափառ Հայրապետը նաեւ մի յուզիչ դրուագ յիշատակեց Մկրտիչ Խրիմեանի եւ Ղեւոնդ Ալիշանի կեանքից, որը երկու հայրենասէր գործիչների ընդհանուր եւ միաւորող սիրոյ օրինակելի վկայութիւնն էր: Մէջբերենք այդ հատուածը. «Խորհրդանշական մեծ իմաստ ունեն երբեմն պարզ զուգադիպութիւնները, ինչպէս

Խրիմեան Հայրիկի ու Ղեւոնդ Ալիշանի պարագայում, որ ծնունել են մի-
եւնոյն՝ 1820 թ. եւ համընթաց անցել ութ տասնամեակների վաստակեալ
ճանապարհ: Ժողովուրդը Խրիմեանին անուանեց Հայոց Հայրիկ, իսկ
հայր Ալիշանին՝ Հայոց Նահապետ, հոգեւոր կամուրջ կապելով Ս. Էջմի-
ածնից մինչեւ Ս. Ղազար եւ 1901 թ. տօնախմբելով իր խնկելի մեծերի
80-ամեայ տարեդարձները: Այդ օրերին Վենետիկում յիշուում էր Ս. Էջ-
միածինը, իսկ Մայր Աթոռում՝ Ս. Ղազարը: Արդէն դողդոջուն Նահապե-
տը, յիշելով մշտառոյգ Խրիմեանին, ասում է. «Ան Մասսի հովին տակ կը
քնանայ, Արաքսի ջուրը կը խմէ, Հայաստանի հացը կ'ուտէ, անոր հողի
ուժը կ'առնէ»: Հայոց Նահապետին նոր ուժ ու զօրութիւն պարգեւելու
համար Հայոց Հայրիկը պատուիրում է՝ «Մասիսի հողէն, Երասխի ջու-
րէն ու Հայաստանի ծաղիկներէն քիչ մը վերցնեն եւ փոքրիկ արկղով մը
ղրկեն Վենետիկ»: Աւա՛ղ, սակայն, այն ուշ տեղ հասաւ եւ ցօղունց հայր
Ալիշանի թարմ հողաթմբին» (2000, ԺԱ., էջ 37-39):

Մեսրոպ Մաշտոցի անուան Մատենադարանի կարեւորութիւնը ողջ
հայութեան սրտում է: Յայտնի է նաեւ այն սերտ համագործակցութիւնը,
որ մշտապէս եղել է Մայր Աթոռի եւ Մատենադարանի միջեւ, ի վերջոյ,
Երեւանի Մեսրոպ Մաշտոցի անուան Մատենադարանն ստեղծուել է Մայր
Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից բերուած ձեռագրերի հիման վրայ: Իր գահակա-
լութեան սկզբում Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետն իր
անդրանիկ այցելութիւնը Մատենադարան նշանաւորեց այդ անգին հա-
ւաքածուն եւս մէկ մատեանով հարստացնելով ընծայաբերելով ԺԲ. դարի
ձեռագիր մի Աւետարան: Յատկանշական է նաեւ նրա՝ Մատենադարա-
նին տուած բնութագիրը, որում արտացոլուած է գրի եւ գիտութեան հան-
դէպ ողջ հայ ժողովրդի սրբազան երկիւղածութիւնն ու պատկառանքը.
«Երբ մուտք ես գործում Մատենադարան, ակամայից ձեռքդ շարժում է
դէպի ճակատդ, որպէսզի խաչակնքես, քանզի Մատենադարանը մեզ հա-
մար տաճարի եւ սրբութեան ընկալում ունի» (2000, Ե., 47):

Ի յաւելումն նշենք՝ հայ ժողովրդի բնորոշ գծերից մէկը նրա գրքասի-
րութիւնն է, գրքի զօրութիւնը գիտակցելու, գրքով վերապրելու կարողու-
թիւնը եւ անգամ մահուան օրհասի մէջ գիրքն անձնուիրաբար փրկելու
վճռականութիւնը: Ի լրումն այդ սիրոյ է տրուած Ամենայն Հայոց Կաթո-
ղիկոս Գարեգին Բ.-ի սրբատառ կոնդակը Գրիգոր Նարեկացու «Մա-
տեան ողբերգութեան» աղօթամատեանի գրութեան 1000-ամեակի առի-
թով (2002, ԺԱ.- ԺԲ., էջ 3-5): Կոնդակը նախախնամ խորհուրդ է տեսնում

«Մատեանի...» գրութեան 1000-ամեայ եւ Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարի օծման 1700-ամեայ յոբելեանների համընկնումի մէջ, նորոգութեան մի նոր պատգամ, որը փրկարար աղօթքի կոչ է նաեւ. «Հոգի ու մարմին ամոքող բուժարար աղօթքով Սուրբ Նարեկացու հետ նայենք հոգուց ներս ու տեսնենք այնտեղ անհասանելի Աստուծոյ անընդմիջելի մերձաւորութիւնը: Հաւատով հաստատենք մեր ընթացքը դէպի ակունքը կեանքի, ակունքը ամենայն բարեաց ու շնորհաց, Աստուծոյ ընտրենք մեր գործերին զօրակից եւ Սուրբ Նարեկացու հետ բարձունքներն ի վեր աղօթք խնկարկելով՝ հաւատով հայցենք, որ Փրկիչ Տէրը ամենախնամ ու փրկագործ Իր Սուրբ Նշանը դրոշմի մեր բոլոր ճանապարհներին» (2002, ԺԱ.-ԺԲ., էջ 4):

Գրի եւ գրքի նկատմամբ պաշտամունքի հասնող սիրոյ մէկ այլ նշան, որը, թերեւս, ամենից առաջինն ու թանկն է, Հայոց գրերի գիւտին նուիրուած տօնն է, որի 1600-ամեայ յոբելեանի առթիւ է Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի սրբատառ կոնդակը՝ տրուած 2005 թ. յունուարի 29-ին, Հայոց ՌՆԾԴ. Թուին: Յիրաւի, ինչպէս Կոնդակի սուրբգրային բնաբանն է ասում. «Յիշեաց զմեզ Տէր եւ օրհնեաց զմեզ» (Սղմ. ՃԺԳ. 12), եւ հայ ժողովուրդն ունեցաւ այն աստուածապարգեւ գիրը, որի շնորհիւ «Հայաստանի հողը պաշտպանուած եղաւ, թէ՛ ոտնակոխ, կանգուն եղաւ Հայոց պետականութիւնը, թէ՛ կործանուած, երեսունվեց տառերով, Գրով Կենդանի միշտ պաշտպանուած մնաց հայ հոգին, քանզի մաշտոցեան նշանագրերը, մագաղաթին շարուելով, հոգիներում էին գրի առել մեր ժողովրդի գոյութեան իմաստն ու խորհուրդը» (2005, Ա., էջ 16):

Իր խօսքում Վեհափառ Հայրապետն այսպիսի պատգամ յղեց համայն հայութեանը. «Սիրելի՛ ժողովուրդ Հայոց, սրտիդ սեղմած պահպանիր մաշտոցեան գիրը մեր հարազատ, եւ միշտ նուիրական պիտի մնան մեր Հայրենիքն ու Սուրբ Եկեղեցին: Սիրի՛ր մեր մայրենին, ու պիտի գովերգուեն փառքերը նախնեաց, շնորհը ծաղկի, տեսիլքը ազնիւ ու մաքուր եւ ձգտումը վսեմ՝ հայրենեաց կեանքում: Լուսաւոր ու պայծառ պահիր Հայոց դպրոցը, եւ մեր զաւակների հետ յաւերժի մասին պիտի զրուցեն Ազատն Արարատ, Մայր Արաքս ու Մայր Տաճար, որ ընդմիշտ յիշում են այն երջանիկ օրերի խնդութիւնը, երբ պատուական մեր ուսուցիչները հայերէն հնչող Աստուծոյ խօսքով երանելի, ցանկալի ու սքանչելի դարձրեցին Հայոց աշխարհը» (2005, Ա., էջ 16):

Ի տեղին յիշենք նաեւ ՀՀ գիտութիւնների ազգային ակադեմիայում Հայոց գրերի գիւտի 1600-ամեակին նուիրուած միջազգային

գիտաժողովի մասին, որն իրականացում էր Մատենադարանի եւ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի օժանդակութեամբ: Մասնակիցներին ուղղուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջոյնի խօսքում, որտեղ ընդգծուած է գրերի գիւտի փրկարար նշանակութիւնը հայ ժողովրդի կեանքում, հայ ազգի յարատեւութիւնը շաղկապուած սահակ-մեսրոպեան մշակոյթի աւանդներին, Սուրբ Թարգմանչաց գործի շարունակութեանը, երեւակում է այդ իրադարձութեան բացառիկ արժէքն ու նշանակութիւնը: Մէջբերենք մի հատուած. «Մեր պատմութեան հերոսական օրինաչափութիւններից է, որ յաճախ, անգամ օրհասական պայմաններում, հայ միտքը ծնունդ է տալիս հիասքանչ ստեղծագործութիւնների եւ արարումների, որոնք փրկարար զօրութեամբ յաղթական ուժ եւ ոգի են ներշնչում աստուածասէր մեր ժողովրդին: Այսպէս նաեւ 16 դարեր առաջ շնորհազարդեալ Մեսրոպ Վարդապետի պայծառ ու հանճարագործ գիւտը աստուածային գիտութեան աղբիւրը բխեցրեց հայ ժողովրդի համար, եւ Հայոց պատմութեան ոսկեդարը մտքի ու հոգու զարթոնքով սնեց եւ կրթեց քրիստոսասէր մեր ազգը Աստուածաշնչի իմաստութեամբ» (2005, Թ., էջ 15):

Աստուածաշնչի կենարար խօսքի կարիքն էր, որ ժէ. դարում ծնեց մէկ այլ սխրանք. 1666 թ. Ամստերդամում, Ոսկան վարդապետ Երեւանցու ջանքերով, հոգածութեամբ Յակոբ Դ. Զուղայեցի Կաթողիկոսի, լոյս տեսաւ հայերէն առաջին տպագիր Աստուածաշունչը: 2016 թ. այդ կարեւոր եւ ուրախառիթ իրադարձութեան 350-ամեակն էր, որը պանծացուեց հայրապետական սրբատառ կոնգակով՝ տրուած 2016 թ. յուլիսի 28-ին: Իր խօսքում Նորին Սրբութիւնը, զուգահեռներ տանելով երկու նշանաւոր իրադարձութիւնների՝ գրերի գիւտի եւ Աստուածաշնչի առաջին հրատարակութեան միջեւ, կարեւորելով Սուրբ Գրքի տպագրութեամբ սկիզբ առած հայալեզու հոգեւոր եւ գիտական գրականութեան բազմապատկումը, դիմեց ողջ հայութեանը. «Մեր յորդորն ենք բերում թեմական եւ համայնքային մեր կառույցներին, կրթական ու գիտական հաստատութիւններին՝ պատշաճ միջոցառումներով ու տօնախմբութիւններով նշանաւորելու Աստուածաշունչ մատեանի տպագրութեան արժանախշատակ յոբելեանը: Մաղթում ենք, որ մեր պետութեան այս կարեւոր իրադարձութեան յիշատակութիւնն առաւել զօրացնի աշխարհասփիւռ Մեր զաւակներին՝ ամուր պահելու նախնեաց հաւատքը եւ հաւատարմութիւնը ազգային աւանդներին, որպէսզի Քրիստոսի լոյսը շարունակի սիրով, նուիրումով ու երկնային շնորհներով լցնել մեր կեանքը»:

Իրադարձութիւնը նշանաւորեց նաեւ «Սուրբ Գրքի հայերէն թարգմանութիւնն ու հրատարակութիւնը պատմութեան հոլովոյթում» խորագիրը կրող գիտաժողովը, որ տեղի ունեցաւ 2016 թ. հոկտեմբերի 6-8-ը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում: Գիտաժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերեցին հայ եւ օտարազգի գիտնականներ Հայաստանից, Ռուսաստանից, Վրաստանից, Ֆրանսիայից, Մեծ Բրիտանիայից, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներից ու Կանադայից, Մայր Աթոռի միաբաններ, ճեմարանականներ եւ այլ հրաւիրեալներ: Գիտաժողովի փակումը տեղի ունեցաւ Սրբոց Թարգմանչաց տօնին Օշականի «Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց դպրատուն» գիտամշակութային կենտրոնում՝ խորհրդանշելով հայ մշակոյթի շարունակական զարգացումը (տե՛ս 2016, Ժ., էջ 11): Հետագայում հրատարակուեց նաեւ գիտաժողովի նիւթերի ժողովածուն՝ «Ոսկանեան Աստուածաշնչի հրատարակութեան 350-ամեակը» (Ս. Էջմիածին, 2018):

Սակայն այսքանով չաւարտուեցին Ոսկանեան Աստուածաշնչի տպագրութեանը նուիրուած միջոցառումները: Հոկտեմբերի 17-ին Մայր Աթոռի մատենադարանում տեղի ունեցաւ Հայկական գրադարանների չորրորդ միջազգային համաժողովի հանդիսաւոր բացումը՝ «Անցեալի պահպանութիւն՝ յանուն ապագայի» խորագրով, որը նոյնպէս նուիրուած էր հայկական առաջին տպագիր Աստուածաշնչի 350-ամեակին (2016, Ժ., էջ 7): Համաժողովի մասնակիցներին ուղղուած Վեհափառ Հայրապետի խօսքում դրուատանք կար ընդհանրապէս տպագրութեան երախտաւորների եւ մասնաւորապէս՝ հայ հրատարակիչների վերաբերեալ: Նորին Սրբութիւնը ջերմօրէն արտայայտուեց նաեւ գրքի ներկայիս պահպանների՝ ժամանակակից գրադարանների աշխատակիցների մասին, որոնք զարգացող աշխարհում ընթերցողին, թղթէ գրքից զատ, այսօր արդէն թուային տարբերակն են մատուցում: Կաթողիկոսի պատգամն էր՝ «Ինչպիսի ձեւի մէջ էլ ներկայացուի՝ գիրքը պիտի շարունակի հոգեւոր սնունդ մատուցել մեր ժողովրդին, հաստատուն պահել աստուածօրհնեալ ճանապարհներում եւ առաջնորդել իր բարօր ու լուսաւոր կեանքի կերտմանը» (2016, Ժ., էջ 11-12):

2017-ին լրանում էր Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի հայոց թեմի 300-ամեակը, ինչի առթիւ կազմակերպուեցին գիտաժողովներ Մոսկուայում, Սանկտ Պետերբուրգում, Դոնի Ռոստովում: Սեպտեմբերի 15-ին եւ 16-ին Մոսկուայում տեղի ունեցած գիտաժողովին Վեհափառ Հայրապետն իր օրհնութեան խօսքն էր յղել գիտաժողովի մասնակիցներին: Բարձր էր գնահատուած ռուսահայոց թեմի ողջ գործունէութիւնը, այն է՝

օտարութեան մէջ յուսալի պատուար դառնալ հարազատ ժողովրդի համար եւ ամեն կերպ նպաստել նրա ազգային ինքնութեան պահպանմանն ու քրիստոնէական արժէքներով ապրելուն (2017, Թ., էջ 14-15):

2017 թ. արդիւնաւոր էր գիտական միջոցառումներով: Տարեմուտին՝ դեկտեմբերի 5-ին, Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանը կազմակերպել էր «Յովհան Օձնեցի Իմաստասէր Կաթողիկոսը եւ նրա ժամանակը» խորագրով գիտաժողով, որն իր ներկայութեամբ պատուեց եւ օրհնութեան խօսք ասաց Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Նա բարձր գնահատեց Ս. Յովհաննէս Օձնեցի Հայրապետի վաստակը Հայոց Եկեղեցու եւ ժողովրդի կեանքում: Նշեց, որ իր խորագիտակ եւ շրջահայեաց մտքի համար հայ ժողովուրդը սրբացրել է նրան եւ մեծարել «Իմաստասէր» անուամբ: Նա մեծարուել է նաեւ որպէս «Երկրորդ Ոսկեբերան», եղել Թադէոս ու Բարդուղիմէոս առաքեալների, Գրիգոր Լուսաւորչի գործի շարունակողը եւ հետեւողական պայքար մղել «Հայաստանում քրիստոնէութեան պահպանման, մեր Եկեղեցու դաւանանքն ու ծէսը տեսականօրէն հիմնաւորելու եւ այդ ծիրում մեր Եկեղեցու քրիստոսաբանական նկարագիրն ամբողջացնելու համար: Իր ճառերով, ծիսական կանոններով եւ դրանց մեկնաբանութեամբ, Կանոնագրքի կազմումով, անգուգական շարականներով ու հոգեւոր երգերով, որ կրում են նրա աստուածաբանական մտքի դրոշմը եւ հաւատքի երկնաթուիչ շունչը, Յովհաննէս Օձնեցի Հայրապետը ամենայն իրաւամբ համարուում է մեր ուղղափառ հաւատքի հիմնասիւններից մէկը» (2017, ԺԲ., էջ 8):

Իր համապարփակ խօսքի աւարտին Հայոց Կաթողիկոսը յիշեցրեց Ը. դարում ապրած Հայոց Հայրապետի յորդորն ու պատգամը յետոյ եկողներիս. «Մեծագործ Հայրապետի 1300-ամեակը հրաւէր է վառ պահելու նրա սուրբ յիշատակը եւ աւելի վառ՝ այն սէրը, որով Հայոց հոգեւոյս Հայրապետը պայծառ է պահել Հայ Եկեղեցու լոյսն ու իր կեանքով աւելացրել պայծառութիւնը հոգեւոր մեր տան: Սա է նրա մեծագոյն պատգամը, հայրական յորդորն ու խրատը մեզ: Եւ չկայ աւելի մեծ գնահատական նրա կեանքին ու գործին, քան մեր հաւատարմութիւնը նրա թողած անգնահատելի ժառանգութեանը եւ առաքելաշաւիղ ընթացքին» (2017, ԺԲ., էջ 8):

2018 թ. դեկտեմբերի 19-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում տեղի ունեցաւ «Արարատ» ամսագրի հիմնադրման 150-ամեակին նուիրուած գիտաժողով, որն իր ներկայութեամբ պատուեց եւ օրհնութեան խօսք ասաց Հայոց Հայրապետը: Նա ներկայացրեց Հայ Եկեղեցու պաշտօնական

ամսագրի անցած ուղին եւ դերակատարումը հայ հոգեւոր, գիտական, գեղագիտական մտքի զարգացման ասպարէզներում:

«Մեր խորին յարգանքն ու խոնարհումն ենք բերում երանաշնորհ Գէորգ Դ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, ամսագրի վաստակաշատ խմբագիրների եւ «Արարատի» բոլոր երախտաւորների լոյս յիշատակի առջեւ: Գոհունակութեամբ ենք անդրադառնում, որ հրատարակուող նիւթերի յատուկ ընտրութեամբ «Արարատ» ամսագիրը դարձաւ այդ ժամանակաշրջանում Կովկասում առաջին գիտական լուրջ հանդէսը, որի շուրջ համախմբուած հայ աստուածաբան հոգեւորականները, գիտնականները, գրողները կարեւոր աւանդ բերեցին գիտութեան ճիւղերի զարգացմանը: Այսօր էլ «Արարատ» ամսագրի գիտական հարուստ նիւթերը, նաեւ կաթողիկոսական կոնդակների ու կարգադրութիւնների, Սինոդի գրագրութիւնների, թեմերի, գաղթավայրերի, ազգագրութեան վերաբերեալ տեղեկութիւնները օգտաշատ գիտելիքների աղբիւր են ընթերցողների եւ ուսումնասիրողների համար», - ասուած է Վեհափառ Հայրապետի օրհնութեան խօսքում (2018, ԺԲ., էջ 8):

2019 թ. յատուկ իմաստ ունէր Հայոց Եկեղեցու եւ հայոց պետութեան համար, քանի որ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն այն հռչակեց Ընտանիքի տարի: Աշխարհը՝ որպէս մարդկութեան մեծ ընտանիք, պէտք է ընթանայ «Քրիստոսի պարգեւած փրկութեան աստուածապատուէր ուղիներով», որպէսզի ձեւաւորի առողջ հասարակութիւն եւ մարդուն սատարող ամուր ընտանիքներ: 2019 թ. յունուարի 6-ին, Սուրբ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնի առիթով, Վեհափառ Հայրապետը հետեւեալ պատգամը հնչեցրեց. «Մեր պատմութեան օրհնեալ ժամանակաշրջանում մեր ժողովուրդը Քրիստոսով դարձել է հաւատաւոր մէկ ընտանիք՝ լուսաւորուելով Տիրոջ կենարար շնորհներով: Առ Տէրը հաւատարիմ ընթացքը բարեպաշտ մեր նախնեաց, մենք, որպէս նրանց հարազատ զաւակները, պիտի շարունակենք պահպանել անսասան հաւատով եւ ապրել ու գործել առաջընթացի վճռականութեամբ: Այսօր մեր կեանքի նոր փոփոխութիւններում թեւածում են յոյսն ու լաւատեսութիւնը՝ նորանոր ձեռքբերումներ արձանագրելու, յաջողութիւններ ու յաղթանակներ կերտելու: Միմեանց ապաւինելով ու սատարելով՝ ի զօրու ենք շէնացնել մեր կեանքը հայրենիքում ու սփիւռքում, պաշտպանել մեր սահմանները, ազգային արդար իրաւունքները, հզօրացնել Հայաստան ու Արցախ հայրենի մեր երկիրը: Հայրենիքի արժանաւոր զաւակ դաստիարակելու, պետութեան

քաղաքացի կրթելու առաջին հանգրուանն ընտանիքն է: Ընտանիքում է կերտում ազգի ապագան, դրում հիմերը հզոր պետութեան: Ընտանիքի գորովաշատ միջավայրում են մանուկ հոգիներում պտղաբերում Աստուծոյ խօսքի սերմանուած հունդերը, սնուցւում հոգեւոր-բարոյական արժէքները, բարին ընտրելու աներկիւղ ոգին: Ընտանիքում մատուցուած օրինակով կրթւում են միմեանց հանդէպ սէրը, վստահութիւնը եւ հոգատարութիւնը: Արդ, նախանձախնդիր մնանք նուիրականութեանն ու ամրութեանը ընտանիքի: Անխաթար պահպանենք աստուածահաստատ ընտանիք հասկացութիւնը, նրա սրբութիւնը, ազգային ավանդոյթները, խնամենք ու բարձրացնենք մեր հոգեւոր ու ազգային կեանքը եւ մնանք մշտապէս Տիրոջ որդեգրութեան շնորհի մէջ՝ որպէս հաւատաւոր մէկ ընտանիք, որպէս Աստուծոյ սեփական ժողովուրդ» (2019, Ա., էջ 10-11):

Հայրապետական յորդորն էր եկեղեցական եւ թեմական կառոյցներին, ինչպէս նաեւ հոգեւոր սպասաւորներին՝ «նախաձեռնել ընտանիքներին ուղղուած աջակցութեան ծրագրեր ու միջոցառումներ, կազմակերպել ուխտագնացութիւններ Մայր Հայրենիք, Սուրբ Էջմիածին, Տէրունական եւ հայրենական սրբավայրեր՝ զօրանալու հաւատքով, տոգորուելու հայրենեաց սիրոյ ջերմութեամբ եւ ազգի ու հայրենիքի զաւակը լինելու նուիրական գիտակցութեամբ» (2019, Ա., էջ 11):

Ընտանիքի տարուայ շրջանակներում 2019 թ. հոկտեմբերի 9-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում տեղի ունեցաւ «Եկեղեցին եւ ընտանիքը 21-րդ դարում. արժէքներ եւ մարտահրաւէրներ» խորագրով միջազգային համաժողովը: Համաժողովի մասնակիցներին ուղղուած իր ողջոյնի խօսքում Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի խօսքից քաղաբերենք մի հատուած. «Արդի աշխարհում վտանգւում են ընտանիքի եւ նրա առաքելութեան մասին ընկալումները: Տարածում են գտնում ընտանիքի նուիրական գաղափարը աղճատող եզրոյթներ եւ հասկացութիւններ, որոնք ներկայացւում են իբրեւ ժամանակակից կեանքի թելադրանքներ: Մտայնութեան ու բարքերի այսօրինակ այլափոխումը յաճախ քողարկւում է անհատի ազատութեան եւ իրաւունքների լոյսի ներքոյ՝ խեղաթիւրելով ընտանեկան կեանքի իրական արժէքն ու բացառիկութիւնը» (2019, Ժ., էջ 5-6):

Այսպիսի պայմաններում աւելի է կարեւորւում Եկեղեցու դերը՝ որպէս կայունութեան, հաստատունութեան խորհրդանիշի, ինչը եւ ընդգծեց իր խօսքում Վեհափառ Հայրապետը. «Եկեղեցու տեսակէտները ընտանիքի վերաբերեալ հիմնուած են ոչ թէ մարդկային փոփոխւող

կենսակերպի եւ մտայնութիւնների, այլ Աստծոյ կենարար խօսքի ու յայտնութեան վրայ: Ընտանիքի մասին քրիստոնէական վարդապետութիւնը ձեւաւորուել է աստուածադիր օրէնքի համաձայն՝ հաստատելով ամուսնութեան սրբութիւնն ու արժէքը (Եբր. ԺԳ 4): Սուրբ Գիրքը յստակ ընդգծում է ամուսնութեան եւ ընտանիքի նուիրականութիւնն ու նպատակները: Աստուած ստեղծեց մեր նախածնողներ Ադամին եւ Եւային այր ու կին (Ծննդ. Ա 28): Տղամարդու եւ կնոջ միութեան սրբագործութեամբ Տէրն ընտանիքը դարձրեց նուիրական օջախ, որի յարկից ներս արարչագործութիւնն է շարունակում» (2019, Ժ., էջ 6):

Կաթողիկոսն ընտանիքը համարեց իւրօրինակ եկեղեցի, որը իւրաքանչիւր անհատի կեանքում կարեւոր դերակատարում ունի աստուած-ճանաչութեան, օրինապահութեան, սիրոյ, նուիրումի հարցերում, որը ձեւաւորում է վաղուայ քաղաքացուն:

Նրա խօսքում անդրադարձ կար նաեւ ժամանակակից կեանքում շատացող ամուսնալուծութիւններին: Վեհափառ Հայրապետը կարեւորեց Եկեղեցու դերն ամուսնութեան սրբութեան գաղափարը մարդկանց հասցնելու գործում: Խօսեց նաեւ այն սոցիալական ծրագրերի մասին, որոնք իրականացուել են Ընտանիքի տարուայ շրջանակներում. Եկեղեցու օրհնութիւնն ու նիւթական աջակցութիւնը կարիքաւոր եւ բազմազաւակ ընտանիքներին, առկայ խնդիրների վերհանումն ու քննարկումը տարբեր հանդիպումներում, քարոզներում, այլ իրավիճակներում:

Վերջում Կաթողիկոսի խօսքը եւս մէկ պատգամ էր՝ ընտանիքներում սէրը, համերաշխութիւնն ու ներդաշնակութիւնը ամրապնդելու:

2019 թ. նոյեմբերի 29-ին, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Մայրագոյն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահութեամբ, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի «Գարեգին Ա.» կրթական կենտրոնում տեղի ունեցաւ Սիլուա Կապուտիկեանի 100-ամեակին նուիրուած գիտաժողով, որը կազմակերպուել էր Մայր Աթոռի եւ «Սիլուա Կապուտիկեան» գրական հիմնադրամի ջանքերով: Ներկաները հանդէս եկան բանաստեղծուհու գրական եւ հասարակական գործունէութիւնը բնութագրող ելոյթներով, կիսուեցին յուշերով:

Վեհափառ Հայրապետի խօսքը տպաւորիչ իմաստաւորումն էր բանաստեղծուհու ողջ անցած ուղուն՝ սկսած գրական ժառանգութիւնից մինչեւ այցելութիւնները հայրենաբաղձ սփիւռքահայութեանը, մինչեւ քաղաքացիական խիզախումով նուիրուելը արցախեան պայքարին եւ նոյն

խիզախութեամբ իր նորանկախ հայրենիքին վերաբերող մնացած բոլոր հարցերով ապրելը: Դիպուկ էր բնորոշուած բանաստեղծուհու գրական վաստակը. «Նրա ստեղծագործութիւնը՝ արձակ թէ բանաստեղծութիւն, շնորհալի խօսքով գովքն է հայրենիքի, վերյուշը մեր պատմութեան, նրա սլացքների ու վշտերի եւ ապագայի հանդէպ լուսաւոր հաւատի: Արդարեւ, նրա ստեղծագործութիւնը պահապան զինուորի պէս հսկում է հազարագանձ մեր լեզուի մաքրութեանը, մեր ժողովրդի զաւակաց սրտերում հայրենեաց սիրուն, որպէսզի ազգս Հայոց միաւորուած լինի իր սրբազան, աստուծապարգեւ Հայրենիքով եւ միշտ հարազատ իր ինքնութեանը՝ կերտի իր կեանքը»:

Այս ամենով հանդերձ՝ Սիլուա Կապուտիկեանը նուիրեալ զաւակն էր Հայոց Եկեղեցու, ինչի մասին նոյնպէս գորովանքով նշուած էր Վեհափառի խօսքում, յիշատակուած էր բանաստեղծուհուն՝ «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր շքանշանին արժանանալը՝ որպէս հայոց լեզուի եւ գրականութեան «աննկուն ու նուիրեալ մշակի»²:

Կրթական ձեռնարկումներ

Հայոց կաթողիկոսները մշտապէս կարեւորել են մատաղ սերնդի կրթական խնդիրները, հոգածութեամբ վերաբերուել Հայաստանի եւ Սփիւռքի կրթական համալիրներին: Իր գահակալութեան 5-րդ տարեգարձի առթիւ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հիւրընկալում է Երեւանի պետական համալսարանում, որտեղ մայր բուհի գիտական խորհրդի որոշմամբ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին իր հայրենասիրական, հասարակական-մշակութային գործունէութեան եւ քրիստոնէութեան քարոզչութեան ասպարէզում ձեռք բերած ակնառու նուաճումների համար շնորհում է ԵՊՀ պատուաւոր դոկտորի գիտական աստիճան: Հայրապետական պատգամը ներկաներին հայրենիքին եւ ազգին արժանի զաւակ լինելն է, արտաքին աշխարհից եկող մարտահրաւէրներին դիմակայելու համար համախմբուելը Հայոց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու յարկի ներքոյ: Նա նաեւ յաւելեց, որ Հայոց Եկեղեցին ամեն ինչ անում է այդ կապերն ամրապնդելու, բազմակողմանի համագործակցութեամբ նպաստելու նաեւ գիտական կեանքի կազմակերպմանը՝ գիտական եւ

² «Քրիստոնէալ Հայաստան» երկշաբաթաթերթ (այսուհետ՝ շաբաղրանքում՝ ՔՀ), 2019, դեկտեմբեր Ա., թիւ 23, էջ 4:

կրթական գործուղումներ, Հայոց Եկեղեցու պատմութիւն առարկայի դասաւանդում դպրոցներում, գիտաժողովների կազմակերպում եւ այլն: Չանտեսուեց նաեւ «Էջմիածնի»՝ որպէս կրօնական եւ գիտական հանդէսի կարեւոր դերակատարումը (2004, ԺԱ.-ԺԲ., էջ 122-125):

Նոյն՝ 2004 թ. տեղի են ունեցել նաեւ երկու կարեւոր կրթահամալիրների՝ Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանի հիմնովին վերանորոգուած շէնքի (օգոստոսի 5) ու Սեւանի Վազգէնեան դպրանոցի նոր մասնաշէնքի (հոկտեմբերի 5) բացման արարողութիւնները: Գէորգեան ճեմարանի վերանորոգման աշխատանքներն իրականացուել էին շնորհիւ տէր եւ տիկին՝ Գէորգ եւ Սիրուարդ Յովնանեանների: Իր օրհնութեան եւ գնահատանքի խօսքում Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը դրուատանքի արժանացրեց Յովնանեան գերդաստանի այս հայրենանուէր գործը. չէ՞ որ Գէորգեան ճեմարանը երկար դարեր կրթել ու դաստիարակել է հայ միտքը, գիտութեան կաճառ եղել շատ-շատերի համար: «Այսօրուայ ուրախութիւնն աղօթք է դարձել մեր հոգում մեր երջանկայիշատակ նախորդ Հայրապետների համար, որոնց տեսիլքն ու երազն է եղել տեսնել վերաբացուած դռներն այս պատմական հաստատութեան, տեսնել զօրացած ու անշեղ ընթացող մեր Եկեղեցին: Քանզի նրանով են ապրել եւ պահպանել իրենց ինքնութիւնը մեր նախնիք, նրանով են հայաշունչ ոգով կրթել ու դաստիարակել իրենց զաւակներին», - ասուած է Կաթողիկոսի խօսքում (2004, է.-Ը., էջ 20):

Սեւանի Վազգէնեան հոգեւոր դպրանոցի նոր մասնաշէնքը կառուցուել է բարերարութեամբ դամասկոսաբնակ տէր եւ տիկին՝ Գառնիկ եւ Անի Յակոբեանների: Իր օրհնութեան եւ գնահատանքի խօսքում ուղղուած Յակոբեան ընտանիքին եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցու բոլոր անձնուէր աշակիցներին, Նորին Սրբութիւնը դիմեց նաեւ դպրանոցի սաներին՝ յորդորելով ստեղծուած բարեկարգ պայմաններում առաւել նուիրուածութեամբ իրենց անձը պատրաստել հոգեւոր սպասաւորութեան աստուածահաճոյ առաքելութեանը (2004, Թ.-Ժ., էջ 34):

Կրթութեան ոլորտում մեր կեանքի կարեւորագոյն օղակներից մէկը հանրակրթական դպրոցն է, որի պատերի ներքոյ ձեւաւորուում է ՀՀ քաղաքացին, ձեռք բերում անհրաժեշտ կողմնորոշիչներ: Վեհափառ Հայրապետի սահմանած «Ճարուայ լաւագոյն ուսուցիչ» մրցանակաբաշխութիւնը, որն իրականացուում է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, կոչուած է ոգեւորելու եւ շահագրգռելու ուսուցիչներին՝ իրենց դժուարին եւ պատասխանատու գործում (2007, ԺԱ., էջ 73-74):

Ի լրումն՝ մէջբերենք մի հատուած Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ջերմ գնահատանքով լի խօսքից՝ ասուած 2017 թ. դեկտեմբերի 12-ին «Հաւագոյն ուսուցիչ» հանրապետական մրցոյթի մրցանակաբաշխութեան հանդիսութեանը. «Աստուածաշնչեան ժողովողն ասում է. «Մարդու իմաստութիւնը լոյս է տալիս նրա երեսին» (Ժող. Ը. 1): Սուրբգրային խօսքի շնորհընկալներն այսօր դուք էք, սիրելի՛ ուսուցիչներ, որ հարստացած գիտելիքներով եւ հոգու իմաստութեամբ՝ լոյս էք տալիս ձեր սաներին, ձեր կողմից կրթուող ու դաստիարակուող սերունդներին, որպէսզի նրանք եւս լուսաւորուեն, ճանաչեն կեանքի իմաստը, առաջնորդուեն հոգեւոր արժէքներով եւ կարողանան յաղթահարել իրենց առջեւ բարձրացող խնդիրներն ու փորձութիւնները: Այսօրուայ արագօրէն զարգացող եւ փոփոխուող աշխարհում ուսումն ու կրթութիւնը, նկարագրի, անհատականութեան ձեւաւորումը առաջնահերթ են ազգի եւ պետութեան համար: Արդ, դուք՝ խոնարհ ու պարզ սպասաւորներդ գիտութեան եւ կրթութեան, ձեր մտային ու հոգեւոր իմաստութեան լոյսով ի զօրու էք առողջ եւ զօրաւոր սերունդ պատրաստել, որ պիտի շէնացնի մեր հայրենի երկիրն ու ազգային կեանքը, պիտի պահպանի մեր սահմանները եւ պիտի պաշտպանի մեր ժողովրդի իրաւունքները: Մենք համոզուած ենք, որ այս գիտակցութիւնը, այս տեսլականն ամեն օր ձեր աշխատանքում ներշնչում է ձեզ՝ յաւելելով կորով ու նուիրում» (2017, ԺԲ., էջ 12-13):

Պարզեւատրումներ

Աւելի վաղ արդէն նշել ենք, որ Հայ Առաքելական Եկեղեցու պարզեւատրումների պատմութիւնն իր համապարփակութեամբ եւ պետականամէտ բնոյթով հայ ժողովրդի հոգեւոր-մշակութային կեանքի իւրօրինակ հայելի, անկախութեան շրջանի Հայաստանը ճանաչելու միջոց կարող է լինել, հետեւելն այդ պատմութեանը՝ Հայաստանի, Արցախի, Սփիւռքի անքակտելի միասնութեանն իրապէս հասու լինելու դիւրին հնարաւորութիւն: Այսպէս, 2000 թ. փետրուարի 7-ի կոնգակով Սփիւռքում գրական գործունէութեան համար «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» շքանշանով է պարգեւատրուել Անդրանիկ Սարեանը (ԱՄՆ, Լոս Անջելես): Հայ պատանիների մէջ հայապաշտ ոգին վառ պահելու, Սփիւռքում հայեցի կրթութիւն ապահովելու, ինչպէս նաեւ գրահրատարակչութեան ասպարէզում թէ՛ Լիբանանի հայութեան, թէ՛ ամերիկահայութեան կեանքում

կարելորդ ներդրում ունենալու համար հայրապետական օրհնութեան եւ գնահատանքի է արժանացել Փայլակ Ահարոնեանը (2000, Բ., էջ 29, 37-38): Ծննդեան 65-րդ տարեդարձի առթիւ հայրապետական օրհնութեան եւ գնահատանաց գրի, ինչպէս նաեւ «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» շքանշանի է արժանացել Արմէն Զիգարխանեանը, որն իր արուեստով «ծառայում է Բարու արգասաւորմանը աշխարհում»: Դրուատանքով նշում է նրա աշխատանքը ռուսական բեմի վրայ, միաժամանակ շեշտում իր ժողովրդի հաւատարիմ եւ սիրելի զաւակը մնալու փաստը (2000, Ժ., էջ 28): Առանձնապատուկ շերմութեամբ է բնութագրուած բեմարուեստի մէկ այլ շնորհալի մշակ՝ Սօս Սարգսեանը, բարձր է գնահատուած յատկապէս նրա՝ սերունդներին հայրենասիրութիւն փոխանցելու ձիրքը (2000, ԺԲ., էջ 5-6): Սօս Սարգսեանը նոյնպէս արժանացել է «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» շքանշանի (2000, ԺԲ., էջ 14):

Նոյն կերպ գիտական գործունէութեան 45 եւ արիւնային աշխատանքի 40-ամեայ վաստակի համար հայրապետական օրհնութեան եւ գնահատանքի, ինչպէս նաեւ «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» շքանշանի է արժանացել Սանդրօ Բեհրուդեանը, որը, ի դէպ, Վազգէնեան հոգեւոր դպրոցում է ծաւալել իր մանկավարժական գործունէութիւնը (2000, Ժ., էջ 30): Նոյն տարում հայրապետական օրհնութեան գրի է արժանացել նաեւ Վազգէնեան հոգեւոր դպրանոցը (2000, ԺԲ., էջ 7-8): Կրթարանի տասնամեայ յօբելեանին նուիրուած հանդիսութիւնը, որ տեղի է ունեցել դեկտեմբերի 5-ին Ալ. Սպենդիարեանի անուան օպերայի եւ բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնում, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Հայրապետի նախագահութեամբ էր (այս մասին մանրամասն տե՛ս 2000, ԺԲ., էջ 20-32):

Հայոց Եկեղեցու այս բարձր՝ «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» շքանշանին արժանացել են նաեւ ակադեմիկոս Սերգէյ Համբարձումեանը (2002), երաժիշտներ Ալեքսանդր Յարութիւնեանն ու Տիգրան Մանսուրեանը (2004), սփիւռքահայ բանաստեղծ Ժազ Յակոբեանը (2004), պատմաբաններ Պետրոս Յովհաննիսեանն ու Սիմոն Կրկէաշարեանը (2004), օպերային երգչուհի Յասմիկ Պապեանը (2005), գիտամանկավարժական գործունէութեամբ լեզուաբանութեան ասպարէզում մեծ յաջողութիւնների հասած, ինչպէս նաեւ ազգային եւ եկեղեցական կեանքին անմնացորդ նուիրուած կանադահայ Դորա Սաքայեանը (2005), գրական եւ լրագրողական ազգօգուտ գործունէութեամբ աչքի ընկած ամերիկահայ Գրիգոր Շէնեանը (2005):

Այս բարձր պարգևին է արժանացել ճարտարապետութեան բնագաւառում իր անուրանալի վաստակն ունեցած Զիմ Թորոսեանը: Նրա նախագծերով թէ՛ հայրենիքում, թէ՛ հայրենիքից դուրս ստեղծուել են ուրոյն ճարտարապետական լուծումներով կառոյցներ: Նրան վաստահուել են պատասխանատու պաշտօններ, ինչպէս օրինակ՝ Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետ եւ Սպիտակի վերանորոգման քաղաքաշինական խորհրդի նախագահ: Մայր Աթոռի ճարտարապետական խորհրդի անդամ հանդիսանալով՝ նա իր մասնագիտական կարողութիւնները ծառայեցրել է պատմական վանքերի վերանորոգմանը, նոր եկեղեցիների ու եկեղեցապատկան շէնքերի կառուցմանը: Ի վերջոյ, Զիմ Թորոսեանի համահեղինակութեամբ է ստեղծուել Սուրբ Էջմիածնի Գլխաւոր Մուտքի եւ Բաց Խորանի նախագիծը, որի իրագործումը Քրիստոնէութիւնը Հայաստանում պետական կրօն հռչակման 1700-ամեայ յորելեանի ամենանշանակալից ձեռնարկներից էր (2005, Ժ.-ԺԱ., էջ 16):

Աղասի Ալազեանի գրական վաստակը, նրա կինօսցեանքները, որոնք «համակուած են սիրով ու հաւատարմութեամբ մեր ազգային արժէքների ու Հայրենի ժառանգութեան հանդէպ», նոյնպէս արժանացել են Հայոց Եկեղեցու բարձր պարգևին՝ «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ շքանշանին (2005, Ժ.-ԺԱ., էջ 18):

Հայրապետական հոգածութիւնն ու օրհնանքը մշտապէս եղել են նաեւ Սփիւռքի հայորդիների հետ. «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր շքանշանով պարգեւատրուել է Սանկտ Պետերբուրգում բնակուող Ռուբինա Քալանթարեանը, որի երգարուեստը հոգեւոր բերկրութիւն է բերել ունկնդիրներին Սանկտ Պետերբուրգի եւ աշխարհի բազում այլ բեմերից, իսկ նա ինքը՝ արժանացել միջազգային բազմաթիւ մրցանակների, կոչումների ու պարգևների: «Մենք տեղեակ ենք նաեւ Մայր Հայրենիքի, հարազատ ժողովրդի եւ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու հանդէպ Ձեր անմնացորդ սիրուն ու նուիրումին: Գոհունակութիւն է Մեզ համար, որ Դուք գործուն մասնակցութիւն էք բերում Սանկտ Պետերբուրգի հայ համայնքի ազգային եւ եկեղեցական կեանքին՝ արժանանալով բարեխնամ առաջնորդի, հոգեւոր դասի եւ հաւատաւոր հայորդեաց խորին յարգանքին», – ասուած է հայրապետական կոնդակում (2005, Ժ.-ԺԱ., էջ 21):

Սփիւռքն առանց հայեցի կրթութեան, այդ կրթութեան շնորհիւ հայ մանուկների հոգում ծլարձակած Հայրենիքի, Հայ Առաքելական Եկեղեցու եւ հարազատ ժողովրդի հանդէպ սիրոյ երկար չէր գոյատեւի:

Ահա թէ ինչու Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն առանձնակի խնամքով ու օրհնաբեր հոգածութեամբ է վերաբերում հայկական գաղթավայրերում կրթութեան ջահը վառ պահողներին: Այդպիսիներից է լուսանջեղեսաբնակ Թորգոմ Փօսթաճեանը, որը մեծապէս նպաստել է Մեսրոպեան նախակրթարանի եւ երկրորդական վարժարանի, ինչպէս նաեւ այլ կրթական հաստատութիւնների (այդ թւում՝ հայրենիքում) բարելամանն ու բարգաւաճմանը (2005, Ժ.-ԺԱ., էջ 24-25):

2006 թ. ապրիլի 1-ի կոնդակով Հայոց Եկեղեցու այս բարձր պարգեւին է արժանացել Երեւանի Ալեքսանդր Սպենդիարեանի անուան օպերայի եւ բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի գեղարուեստական ղեկավար, Իտալիայի «Լա Սկալա» թատրոնում եւ բազում այլ բեմերում ելոյթ ունեցած, Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Լիտուայի ժողովրդական արտիստի բարձր կոչմանն արժանացած Գեղամ Գրիգորեանը:

«Զօրեան հիմնարկի» 25-ամեայ յոբելեանի առթիւ Հայոց Մեծ եղեռնի ճանաչման գործում իր յամառ եւ աննկուն մասնակցութեան համար Հայ Առաքելական Եկեղեցու այս բարձր պարգեւին է արժանացել այդ հիմնարկի ամենագործուն ներկայացուցիչներից մէկը՝ կանադահայ Գուրգէն Սարգիսեանը (2006, Զ., էջ 48):

Սփիւռքում ապրող մէկ այլ հայորդու՝ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան «Մասիս» շաբաթաթերթի գլխաւոր խմբագիր Արշակ Գազանճեանին, «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձ շքանշանը շնորհուել է ազգային կեանքում գրական ու հասարակական բեղուն գործունէութեան, երիտասարդ սերնդի հայեցի կրթութեան ու դաստիարակութեան, Փասատէնայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու համայնքային կեանքին իր նուիրումն ու հաւատաւոր մասնակցութիւնը բերելու համար (2005, Ժ.-ԺԱ., էջ 26):

Հայոց Եկեղեցին իր կենտրոնածիգ քաղաքականութեամբ մշտապէս նպաստել է Հայրենիք-Սփիւռք կապերի ամրապնդմանը, քաջալերել իր հաւատաւոր զաւակների ջանքերը՝ ի նպաստ Հայրենիքի բարօրութեան: Այդպիսի նուիրումի համար հայրապետական օրհնութեան եւ գնահատանքի, ինչպէս նաեւ Հայոց Եկեղեցու «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» շքանշանին է արժանացել լուսանջեղեսաբնակ Յարութ Սասունեանը: Օրհնութեան խօսքում դրուատուած է նրա ազգանպաստ գործունէութիւնը թէ՛ «Դը Քալիֆորնիա Քուրիըր» շաբաթաթերթը հրատարակելու, թէ՛ երկրաշարժից տուժած եւ շրջափակման ու պատերազմի մէջ գտնուող իր հայրենակիցներին ցուցաբերած աջակցութեան համար: Յարութ Սասունեանը

ղեկավարել է Միացեալ հայկական ֆոնդը, «Լինսի» հիմնադրամը, մասնակցել ազգանուէր բազում այլ ձեռնարկների, որոնց հիմքում հայ մշակույթի եւ կրթութեան զարգացումն էր, ճանապարհների վերանորոգումը կամ Գիւմրիում բնակարանների կառուցման աշխատանքները, իսկ նրա հեղինակած «Հայոց Յեղասպանութիւնը՝ աշխարհը կը խօսի՝ 1915-2005. վաւերագրեր եւ յայտարարութիւններ» գիրքը՝ Հայ Դատի մասին եւս մէկ անգամ բարձրաձայնելու հետեւողական ջանքերի արտայայտութիւն (2007, Ա., էջ 18-19):

Հայ Առաքելական Եկեղեցու հաւատարիմ զաւակներից մէկի՝ լիբանանահայ Յարութիւն Արմէնեանի վաստակի գնահատութեանն է ուղղուած 2007 թ. յունուարի 15-ին տրուած հայրապետական կոնդակը, որով «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր շքանշան է շնորհում արժանի հայորդուն՝ առողջապահութեան ոլորտում, գիտամանկավարժական գործունէութեան մէջ ունեցած յաջողութիւնների, ինչպէս նաեւ Հայաստանի ամերիկեան համալսարանը տարիներ շարունակ հմտօրէն ղեկավարելու համար: Զի անտեսուել նաեւ Արմէնեանի գեղանկարչական արուեստը, դրուատական խօսքեր են ասուած դրա՝ յոյս ու լաւատեսութիւն առաջացնող բնոյթի մասին (2007, Ա., էջ 20-21):

2007 թ. յունիսի 8-ի հայրապետական կոնդակով «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» պատուոյ շքանշան է շնորհուել Ռադիկ Մարտիրոսեանին, որը մեծ վաստակ ունի գիտական ու մանկավարժական ասպարէզում: Կաթողիկոսի օրհնութեան խօսքում բարձր գնահատական է տրուած նրա պաշտօնավարմանը որպէս դասախօսի, ԵՊՀ ռեկտորի, Ռադիօֆիզիկայի եւ էլեկտրօնիկայի ինստիտուտի տնօրէնի եւ վերջապէս ՀՀ գիտութիւնների ազգային ակադեմիայի նախագահի: Նա նաեւ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու գերագոյն հոգեւոր խորհրդի անդամ է: Յատկանշական է, որ նոյն թուականի նոյն օրը «Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր շքանշանով պարգեւատրուել է գիտութեան ոլորտի մէկ այլ երախտաւոր՝ Վլադիմիր Բարխուդարեանը, որը պատմագիտութեան ոլորտում իր բազմաթիւ ուսումնասիրութիւնների ու յօդուածների, կազմած դասագրքերի, միջազգային գիտաժողովներին մասնակցութեան, ինչպէս նաեւ Երեւանի պետական համալսարանում եւ այլ բարձրագոյն կրթական հաստատութիւններում ոչ միայն դասաւանդելու, այլ նաեւ իր ուսանողներին հայրենասիրական աւելումով բոցավառելու համար արժանացել է հայրապետական բարձր օրհնութեան եւ գնահատանքի: Յաւելենք, որ նա նոյնպէս իր

հայրենանուէր գործունէութեան ցանկում ունէր Հայ Առաքելական Եկեղեցու գերագոյն հոգեւոր խորհրդի մէջ լինելու պատիւը:

Գրականութեան եւ արուեստի բնագաւառում իրենց անուրանալի վաստակի համար «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր շքանշանին են արժանացել նաեւ արձակագիր եւ հրապարակախօս Պերճ Զէյթունցեանը, ժողովրդական երգի անգուգական կատարող Ռուբէն Մաթեւոսեանը, դերասանուհի Սուսետլանա Գրիգորեանը: Հայրապետական օրհնութեան եւ գնահատանքի գրով դիպուկ է բնորոշուած նրանց արուեստն ու բերած նորոյթը հայ մշակոյթի գանձարանին (2007, Զ.-է., էջ 24–29): Իսկ մէկ տարի անց, 2008 թ. մարտի 12-ին տրուած կոնդակով, այս բարձր պարգեւին են արժանացել հայ բեմարուեստի երկու այլ երախտաւորներ՝ Գալեա Նովենցն ու Երուանդ Ղազանչեանը, ինչպէս նաեւ Վարուժան Խտըշեանը (Բէյրութ), որը Սփիւռքում է ծառայել թատերական արուեստին՝ հանդէս գալով թէ՛ որպէս տաղանդաւոր դերասան եւ բեմադրիչ, թէ՛ որպէս Լիբանանի պետական համալսարանի դասախօս (2008, Գ., էջ 24–28):

Արուեստն ու կրթութիւնը մշտապէս գործել են բարեսէր եւ հաւատացեալ հայորդիների հոգածութեան շնորհիւ՝ այդպիսի անհատներին եւս մշակութային գործիչների շարքում պատուաւոր տեղ վերապահելով: Ֆրանսիայում Լիօնի ամենօրեայ վարժարանի շէնքը հայ մանուկներին ազգային կրթութիւն ապահովելու մի վայր է, որի կառուցման մէջ մեծ ներդրում ունի Արփինէ Մարգարեանը: «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ շքանշանին արժանացնելով մեծագնիւ եւ հայրենասէր տիկնոջ եւ նրա ամուսնու՝ հայորդեաց համայնքային կեանքը բարելաւելու ջանքերը՝ հայրապետական օրհնութեան եւ գնահատանքի գիրը մասնաւորապէս ասում է. «Իբրեւ բարեպաշտ զաւակ աստուածասէր մեր ժողովրդի, դուք տասնեակ տարիներ սիրով ներդնում էք Ձեր ջանքերը, հետամուտ լինելով, որ մեր Եկեղեցու հովանու ներքոյ միշտ շէն ու պայծառ մնայ հայորդեաց համայնքի կեանքը, զօրաւոր լինի նրանց եկեղեցասէր ոգին, աննկուն՝ ազգային ինքնութիւնը պահպանելու նախանձախնդրութիւնը» (2007, Թ., էջ 27):

Սփիւռքի կրթարաններից ակնկալուող բարին խորին ակնածանք է ծնում ուսման գործին նպաստողների հանդէպ: Այդպէս՝ լոսանջելեաբնակ Վարդգէս Գուրուեանը տարիներ շարունակ ջանք ու եռանդ չի խնայել Բէյրութի Յովակիմեան-Մանուկեան, Քուէյթի Ազգային վարժարանների, ՀԲԸ միութեան Մելքոնեան կրթական հաստատութեան համար:

Այնուհետեւ մանկավարժական գործունեությունը շարունակել է Հոլիվուդի Թեքէեան մշակութային միության Արշակ Տիգրանեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնում: Իր այդ գործունեութեան, ինչպէս նաեւ Հոլիվուդի Ս. Յովհաննու Կարապետ եկեղեցու համայնքային կեանքին հոգածու մասնակցութեան համար նա նոյնպէս Վեհափառ Հայրապետի՝ 2008 թ. մարտի 3-ին տրուած կոնդակով արժանացել է «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր պարգեւին (2008, Գ., էջ 22–23):

Ակադեմիկոս էմիլ Գաբրիէլեանին ուղղուած հայրապետական օրհնութեան եւ գնահատանքի խօսքում ասուած է. «Գոհութեան աղօթքով առ Աստուած, որ պարգեւում է մեր ժողովրդին գիտութեամբ անուանի, ազնիւ ծառայութեամբ նուիրեալ զաւակներ, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից բերում ենք Ձեզ, սիրելի՛ պրն. Գաբրիէլեան, հայրապետական մեր օրհնությունն ու բարեմաղթանքները»:

Թուարկուած են նրա ձեռքբերումներն առողջապահութեան եւ գիտութեան ոլորտում, Մայր Աթոռի «Սուրբ Ներսէս Մեծ» բժշկական կենտրոնի տնօրէնների խորհրդի ատենապետի պարտականությունները կատարելիս (2008, է., 35–36):

Սփիւռքում ապրող երկու շնորհաշատ հայուհիներին՝ Լուսին Ամարային (ԱՄՆ, Նիւ Եորք) եւ Անահիտ Աճեմեանին (ԱՄՆ, Նիւ Եորք), երաժշտարուեստում ունեցած ձեռքբերումների համար նոյնպէս վիճակուած էր արժանանալու «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր քանշանին (2008, Թ., 32–35): Յատկանշական է, որ երկուսի կենսագրութեան մէջ իր առանձնայատուկ տեղն ունի Հայ Առաքելական եկեղեցին: Մասնաւորապէս՝ Լուսին Ամարան շուրջ շորս տասնամեակ մասնակցել է Պատարագի սրբազան արարողություններին ԱՄՆ հայոց արեւելեան թեմի Սուրբ Վարդան եկեղեցու երգչախմբի կազմում, ինչպէս նաեւ անմասն չի մնացել առաջնորդարանի կազմակերպած միջոցառումներից (2008, Թ., էջ 32): Նոյն կերպ Անահիտ Աճեմեանն իր մասնակցությունն է բերել ԱՄՆ հայոց արեւելեան թեմի համայնքային կեանքին՝ առաջնորդանիստ Մայր տաճարում երգելով Սուրբ Պատարագի արարողություններին եւ առաջնորդարանի գեղարուեստական միջոցառումներին (2008, Թ., էջ 34–35):

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գնահատանքին եւ «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր քանշանին է արժանացել նաեւ ամերիկաբնակ մէկ այլ երգչուհի՝ Լիլի Չուգասեանը, որն իր երկնառաք արուեստի շնորհիւ վաստակել է հանդիսատեսի սէրը, ստացել

բազում մրցանակներ, ճանաչում ձեռք բերել: Զբաղուել է նաև մանկավարժական գործունեությամբ: Ահա երգչուհու կատարողական արուեստի մասին մի գեղեցիկ յուշ՝ քաղուած հայրապետական օրհնութեան գրից. «Մենք ջերմութեամբ ենք յիշում նաև տասնեակ տարիներ առաջ Ձեր ելոյթը Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարում, երբ անուանի երգչուհի Գոհար Գասպարեանի հետ Ձեր երգը հնչեցրիք որպէս աղօթք եւ փառաբանութիւն Բարձրեալն Աստծուն, որ գթառատութեամբ խնամում եւ իր հովանու ներքոյ պահպանում է հաւատաւոր մեր համայն ժողովրդին» (2008, Ժ., էջ 13-14):

2008 թ. դեկտեմբերի 4-ին՝ ծննդեան 90-րդ տարեդարձի առթիւ «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» շքանշանի է արժանացել մոսկուաբնակ քանդակագործ եւ գեղանկարիչ Նիկողոս Նիկողոսեանը, որի ստեղծագործութիւնները զարգարում են Հայաստանի եւ Ռուսաստանի քաղաքները, ընդգրկուած են աշխարհի շատ երկրների թանգարաններում ու ցուցասրահներում: Հայրապետական օրհնութեան եւ գնահատանքի գրում յիշատակուած է նաև տաղանդաւոր արուեստագէտի երկարամեայ մանկավարժական փորձը Մոսկուայի գեղարուեստի ինստիտուտում (2008, Ժ., էջ 15-16):

Կրթութեան եւ մշակոյթի հանդէպ Նորին Սրբութեան մշտական հոգածութեան մի արտայայտութիւնն է Խ. Աբովեանի անուան մանկավարժական համալսարանի մշակոյթի ֆակուլտետի դեկան Ռուբէն Միրզախանեանի պարգեւատրումը «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» շքանշանով (2009 թ., յունիսի 21): 2009 թ. յունիսի 3-ին Հայ Առաքելական Եկեղեցու «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր շքանշանով պարգեւատրուեցին հայագէտ Արշակ Մադոյեանը եւ երգեհոնահար Վահագն Ստամբուլցեանը (2009, է., էջ 4): 2011 թ. նոյեմբերի 21-ի կոնդակով «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր շքանշանին է արժանացել Վալերի Արուսիւնովը: Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գնահատեց նրա ունեցած ներդրումը թէ՛ երաժշտութեան, թէ՛ մանկավարժութեան մէջ. «Տասնամեակներ շարունակ աշխարհի հանրայայտ բեմերից Դուք օտարազգի ունկնդիրներին էք ներկայացրել հայ երգարուեստի գոհարները, ի թիւս որոնց Կոմիտասի, Արմէն Տիգրանեանի, Ալեքսանդր Սպենդիարեանի եւ այլ երգահանների մեծահամբաւ ստեղծագործութիւնները: Գնահատարժան է նաև Ձեր աւանդը երգիչների նոր սերնդի պատրաստութեան շնորհակալ գործում: Երկար տարիներ դասաւանդելով Երեւանի Կոմիտասի անուան պետական երաժշտանոցում՝ Դուք Ձեր սաներին

փոխանցել էք Ձեր գիտելիքներն ու վարպետությունը՝ նրանց քայլերն ուղղելով դէպի երգարուեստի բարձունքներ»:

Վեհափառ Հայրապետի խօսքում ընդգծուած է նաեւ Արուսիւնովի հաւատարմութիւնը Հայ Առաքելական Եկեղեցուն: Դեռեւս Խորհրդային Միութեան տարիներին խիզախ հայորդին Բաքուի Սուրբ Յարութիւն եկեղեցու երգչախմբի անդամ էր, իսկ տարիներ անց նաեւ եղել է Մայր Տաճարի երգչախմբի մենակատար, որի երգերը հնչել են «որպէս սրտաբուխ աղօթք առ Բարձրեալն Աստուած» (2011, ԺԱ., էջ 115–116):

«Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» շքանշանին է արժանացել նաեւ գրող, հրապարակախօս, «Ոգնի» երգիծաթերթի գլխաւոր խմբագիր Արամայիս Սահակեանը. գնահատուած է նրա հայրենասէր, ազգասէր, եկեղեցասէր ոգին: Նրա մասին օրհնութեան գրից քաղաբերենք հետեւեալ խօսքերը. «Հայ գրականութեան ծաղկուն անդաստանի մէջ վաստակաշատ էք Դուք, սիրելի՛ պոէտ. Սահակեան: Ձեր արձակ ու չափածոյ ստեղծագործութիւնները, երգեր դարձած հարիւրաւոր բանաստեղծութիւնները, հրապարակախօսական յօդուածները քաջածանօթ ու հոգեհարազատ են մեր ժողովրդին» (2011, ԺԲ., էջ 3–4):

2012 սեպտեմբերի 6-ի կոնդակով Հայոց Եկեղեցու «Գրիգոր Լուսաւորիչ» բարձրագոյն շքանշանով է պարգեւատրուել բանաստեղծ եւ բժիշկ Ռուբէն Սեւակի եղբօրորդին՝ Փրանսաբնակ Յովհաննէս Չիլինգիրեանը: Իր օրհնութեան խօսքում Հայոց Կաթողիկոսը նշում է նրա դերն իր ժողովրդի կեանքում որպէս պատմաբան, ազգային եւ հասարակական գործիչ: «Առանձնակի գնահատանքով ենք անդրադառնում, որ Դուք Հայրենի մեր երկրի եւ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու հանդէպ հարազատ կապուածութիւնը արտայայտեցիք սրտաբուխ յանձնառութեամբ՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին նուիրելով Ձեր մեծ ազգականի՝ հայ նշանաւոր բանաստեղծ ու բժիշկ, Յեղասպանութեան նահատակ, լուսահոգի Ռուբէն Սեւակի արխիւային նիւթերը եւ Ձեր նկարների արժէքաւոր հաւաքածուն» (2012, Թ., էջ 3–4):

Նշենք նաեւ, որ Յովհաննէս Չիլինգիրեանի ջանքերով Մայր Աթոռում Ղազար Զահկեցի Կաթողիկոսի կառուցած շէնքում (ԺԸ. դար), ստեղծուել է Ռուբէն Սեւակի անուան թանգարան:

2015 թ. փետրուարի 26-ին հայրապետական կոնդակով արուեստի, առողջապահութեան եւ գիտութեան ոլորտներում ունեցած պատկառելի վաստակի համար «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պատուոյ բարձր

շքանշաններ յանձնուեցին մի խումբ գործիչների, որոնց մէջ էր ՀՀ արուեստի վաստակաւոր գործիչ, արուեստաբան Շահէն Խաչատրեանը: Նոյն թուականի մարտի 13-ի հայրապետական կոնգակով Հայ Առաքելական Եկեղեցու բարձր եւ պարտաւորեցնող «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» պարգեւին են արժանացել ՀՀ արուեստի վաստակաւոր գործիչ, կոմպոզիտոր Վլադիլեն Բալեանը, Սիմէոն Հախումեանը, Կոմիտասի անուան լարային քառեակի գեղարուեստական ղեկավար էդուարդ Թադեւոսեանը եւ ՀՀ ժողովրդական արտիստ Թովմաս Պօղոսեանը (ՔՀ, փետրուար, Բ., թ. 4, էջ 4):

2016 թ. «Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ» պատուոյ բարձրագոյն շքանշանին են արժանացել Մարտիկեան ամուսինները (Դէթրոյթ, ԱՄՆ): Նրանց բարերարութիւնների թուին (բազմաթիւ բարեսիրական ծրագրեր, օգնութիւն սահմանամերձ բնակավայրերի կարիքաւոր հայորդիներին) դասուում է նաեւ «Երեմեան» միաբանական շէնքի նորոգութեան հովանաւորութիւնը (2016, էջ Թ., էջ 8-9):

2017 թ. իր բարերարութիւններով աչքի ընկած ռուսաստանաբնակ Ռազմիկ Բլիկեանը, որը նպաստել է ռուսական եկեղեցիների վերանորոգմանը, Վլադիմիր քաղաքում հայ-ռուսական մշակութային եւ կրթական կենտրոնի, կիրակնօրեայ դպրոցի հիմնադրմանը, արժանացել է Հայ Եկեղեցու «Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ» բարձրագոյն պարգեւին (2017, Լ., էջ 5-6):

Ահա ոչ լրիւ ցանկը մշակութային գործունէութեան համար տրուած այն պարգեւատրումների, որոնք պատիւ են բերում ստացողին եւ յուշում պարգեւատրողի՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի անվրէպ հայեացքի մասին՝ հանդէպ հայրենանուէր ու ազգաշահ աստուածահաճոյ գործերը:

Այլ իրադարձութիւններ

Գահակալութեան 20 տարիների ընթացքում Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որպէս համամարդկային արժէքների փոխանցման գործուն միջոց, ինչպէս նաեւ ազգախնամ ծրագրերի իրականացման հնարաւորութիւն, մշտապէս կարեւորել է միջմշակութային շփումները: Ռուսաստանի հիւսիսային մայրաքաղաքը՝ Սանկտ Պետերբուրգը, դեռ երեք դար առաջ՝ ԺԸ. դարում, հայերի համար դարձել էր գրահրատարակչական կենտրոն, հայերէն շատ ձեռագիր մատեաններ վերածել

տպագրի՝ շնորհիւ Գրիգոր Խալդարեանցի յոգնաջան նուիրումի եւ հովանաւորութեամբ ռուսահայոց թեմի հոգեւոր առաջնորդ Յովսէփ արքեպիսկոպոս Արղունթեանի: Երախտագէտ հայ ժողովրդի համար սա նաեւ հայ-ռուսական մշակութային կապերի սերտացման հնարաւորութիւն էր, եւ երեք դար անց այդ կապերը պահպանել են իրենց կենսունակ գործունէութիւնը հայ համայնքի կեանքում: Ինքը՝ Գարեգին Բ.-ն, ամեն կերպ նպաստում է այդ ականդութեան պահպանմանը: Հենց դրան էր միտուած 2011 թ. յունիսի 28-ի նրա այցը Սանկտ Պետերբուրգի հայ-ռուսական բարեկամութեան մշակութային կենտրոնի բացման արարողութեանը:

Հանդիպմանը ներկայ էին Սանկտ Պետերբուրգի նահանգապետ Վալենտինա Մատուիենկոն, Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմի առաջնորդ Տ. Եզրաս եպիսկոպոս Ներսիսեանը, Սանկտ Պետերբուրգի հայ համայնքի նախագահ Կարէն Մկրտչեանը, Սանկտ Պետերբուրգում ՀՀ գլխաւոր հիւպատոս Վարդան Յակոբեանը, Մայր Աթոռի տեղեկատուական համակարգի տնօրէն Տ. Վահրամ քահանայ Մելիքեանը: Իր խօսքում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կարեւորեց նման կենտրոնների դերը, որոնք նպաստում են ոչ միայն երկու ժողովուրդների բարեկամական յարաբերութիւնների սերտացմանը, այլ նաեւ հայորդիների ազգային եւ հոգեւոր դաստիարակութեանը (տէս 2011, Զ., էջ 44-46):

2015 թ. լրանում էր Հայոց ցեղասպանութեան 100-ամեակը: Աշխարհի շատ երկրներ ճանաչել եւ դատապարտել են այդ չարիքը՝ որպէս հայ ազգի եւ մարդկութեան դէմ գործուած յանցագործութիւն: Սակայն լուռ էր Օսմանեան Թուրքիայի իրաւայաջորդը՝ Թուրքիայի Հանրապետութիւնը, որը ծրագրուած ոճիրը սոսկ Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին տեղի ունեցած «ցաւալի դէպքեր», «կոտորածներ» եւ այլ արտայայտութիւններով է բնորոշում: Յիրաւի, երկրային արդարութիւնը շատ անգամ թոյլ է, իսկ երբեմն՝ ուշացած, եւ միայն երկնային արդարութեան յոյսը կարող է վիշտն ամոքել, մեղմել ցասումն ու անարդարութեան զգացումը:

2015 թ. ապրիլի 23-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում հանդիսապետութեամբ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ մասնակցութեամբ ՀՀ նախագահի, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի, Քոյր եկեղեցիների հոգեւոր պետերի եւ ներկայացուցիչների, Հայ Կաթողիկէ եւ Աւետարանական Եկեղեցիների ներկայացուցիչների տեղի ունեցաւ Մեծ եղեռնի նահատակների սրբադասման արարողութիւնը:

«Օրհնաբանում ենք Տիրոջը, որ «վասն հաւատոյ եւ վասն հայրենեաց» նահատակուած Յեղասպանութեան վկաներին թագադրում է սրբութեան պսակով ու նրանց բարեխօսութեամբ մեր կեանքին հեղում իր անսպառ ողորմութիւնները», – ասուած է Հայոց Կաթողիկոսի խօսքում (տե՛ս 2015, Դ., էջ 33):

Յեղասպանութիւններն արդարացում չունեն, բայց ունեն պատճառներ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը նշեց այդ պատճառներից ամենազլխաւորը, այն, որն ուղեկցել է այս ժողովրդին իր պատմութեան դժնդակ ժամանակներում. Յեղասպանութեամբ նահատակուածներն իրենց կեանքով հատուցեցին Քրիստոսին՝ քրիստոնէական արժէքներին հաւատարիմ մնալու համար: Մէջբերենք. «Քրիստոսին նահատակութեամբ վկայելն ընդելուզուած է մեր ժողովրդի կեանքին: Սրբութեան, առաքինութեան, անձնուիրումի հոգեւոր սխրանքի բազում վկայութիւններ են արձանագրուած նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան ողբերգական տարեգրութեան մէջ: Քրիստոնէական հաւատքի համար հալածուող հայորդին աղօթքով է անցել նահատակութեան ճանապարհը, իսկ նրան դաժանութեամբ հալածողը կարծել է, թէ իսպառ արմատախիլ է անում Քրիստոսի հանդէպ սէրը հայի կեանքից: Յիսուս Քրիստոսի համար նահատակ հայորդու արիւնը անխախտ հաւատքի ու ազգասիրութեան դրոշմն է դրել անապատի աւազներին, մինչդեռ եղեռնագործը կարծել է, թէ հայը անհետ կորչում է պատմութեան հողմերում: Քրիստոսանուիրումի եւ հայրենեաց սիրոյ նոյն այդ ոգով մեր ժողովուրդը հոգեւոր ու ազգային իր կեանքն է վերակերտել աշխարհի բոլոր կողմերում, վերածնունդ ապրել Արեւելեան Հայաստանում՝ մոխիրներից յառնած իր պետութեան հովանու ներքոյ: Վերելքի իր ուղին մեր ժողովուրդը կերտել է զոհողութիւններով, մաքառումով, մարդկային խղճի ու իրաւունքի առջեւ իր արդար դատը բարձրաձայնելու ջանքերով՝ միշտ աղօթքով յիշելով բիւրաւոր վկաներին Հայոց ցեղասպանութեան» (2015, Դ., էջ 33–34):

Իր խօսքում Վեհափառ Հայրապետը նաեւ առաւել քան յստակ մեկնաբանեց սրբադասման նպատակը. «Սիրելի՛ բարեպաշտ ժողովուրդ, Մենք ամենքս այսօր ականատեսն ենք մեր պատմութեան հոգեւոր վերափոխման, որին մասնակից ենք թէ՛ հաւաքաբար եւ թէ՛ անհատապէս: Յեղասպանութեան նահատակների սրբադասումը կենարար նոր շունչ, շնորհ եւ օրհնութիւն է բերում եկեղեցական ու ազգային մեր կեանքում:

Մենք հաւատում ենք, որ մեր ժողովրդի հոգեւոր նոր վերածննդի պսակն ենք հիւսում Հայոց ցեղասպանութեան նահատակներին սրբադասելով: Մեր սուրբ նահատակների յիշատակն այլեւս ոչ թէ զոհի ու ննջեցեալի հոգեհանգստեան աղօթք է, այլ՝ յաղթանակած ու նահատակութեան արեամբ սրբագործուած անմարմին զինուորների յաղթական օրհներգութիւն» (2015, Դ., էջ 34-35):

Կաթողիկոսի պատգամն էր նոր աւիւնով պայքարել հայ դատի արդարացի լուծման համար. սրբադասումը նոր շունչ պէտք է հաղորդի հայորդիներին թէ՛ իրենց վերածնուած հայրենիքում՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնում եւ Արցախում, թէ՛ Սփիւռքում այդ պայքարն իր յաղթական աւարտին հասցնելու համար՝ բարեխօսութեամբ Ցեղասպանութեան սուրբ նահատակների:

Աստուածային նախախնամութեամբ այդ նոյն՝ 2015 թ.՝ Ցեղասպանութեան նահատակների սրբադասման տարում, սրբալոյս Միւռոնի օրհնութիւնը մի նոր ուրախութիւն էր հայ հաւատացեալ ժողովրդի համար: Այդպէս՝ 2015 թ. սեպտեմբերի 27-ին՝ Վարազայ Սուրբ Խաչի տօնին, երբ նշոււմ է Հայաստան բերուած տէրունական Խաչափայտի մասունքի հրաշքով յայտնուելու յիշատակը, Սուրբ Էջմիածնում կատարուեց նաեւ Միւռոնի օրհնութեան արարողութիւնը:

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի խօսքում ասուած է. «Աստուծոյ ողորմութեամբ այսօր աշխարհի բոլոր կողմերից ազգիս զաւակները ուխտաւորաբար համախմբուել են Սուրբ Էջմիածնում՝ աղօթակից լինելու սրբալոյս Միւռոնի օրհնութեան արարողութեանը: Մեր ժողովրդի հազարաւոր զաւակների ներկայութիւնն այստեղ վկայում է մեր կեանքում կարեւորութիւնն ու արժէքը սուրբ Միւռոնի, որ կնիքն է քրիստոնէական մեր ինքնութեան եւ շաղախը՝ ազգային մեր միասնականութեան» (2015, Թ., էջ 13):

Եթէ փորձենք վերապատմել, ապա պիտի ասենք, որ Միւռոնի մասին Վեհափառ Հայրապետի խօսքը կարծես Հայոց քրիստոնէական մշակոյթն է ամփոփ ներկայացնում Նոյն նահապետից մինչեւ Թադէոս առաքեալ, մինչեւ Գրիգոր Լուսաւորիչ, մինչեւ տէրունաշնորհ Սուրբ Էջմիածինն ու «միւռոնած մեր վանքերն ու եկեղեցիները, խաչքարերն ու մագաղաթները», քանի որ յիշաւի, «Միւռոնը միախառնում է մեր անցեալն ու ներկան... Եւ գալիք բոլոր դարերը, քանզի բոլոր փորձութիւնների յանդիման մեր ժողովուրդը անխախտ պահեց Միւռոնի դրոշմը...» (2015, Թ., էջ 13):

Հայոց ցեղասպանութեան 100-րդ տարելիցին օրհնուած Միւռնը Վեհափառ Հայրապետը կոչեց ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ ՄԻՒՌՈՆ, քանի որ վստահ էր, որ այն հաւատացեալներին պէտք է փոխանցի հայրենիքի նուիրեալ եւ քաջարի զաւակների արիութեան աննկուն ոգին: Նրա պատգամը հետեւեալն էր. «Սուրբ Էջմիածնից բաշխուող սրբալոյս Միւռնը Թո՛ղ տարածի սրբութիւնն ու հոգեւոր առաքինութիւնների անուշաբոյրը աշխարհում եւ հանուր մեր ժողովրդի կեանքում, ազգային-եկեղեցական մեր օրհնեալ անդաստաններում, հայրենեաց պաշտպան մեր զինուորների, մեր Եկեղեցու բոլոր զաւակների սրտերում՝ դառնալով յաղթանակների ու բարի գործոց նոր ձեռքբերումների զօրութիւն ...Թող Սուրբ Էջմիածնի Միւռնի յաւերժական լոյսը միշտ դրոշմուի մեր ժողովրդի զաւակաց հոգիներին, որ մշտապէս նորոգեն իրենց ուխտը առ Աստուած, ուխտը՝ առ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցին ու նուիրական հայրենիքը: Թո՛ղ աղաւնու բերած ձիթենու շիւղով Արարատի փէշերից ազդարարուած խաղաղութիւնը ամրացնի արդարութեան, մարդասիրութեան ոգին աշխարհում, զօրացնի համերաշխութիւնն ու համագործակցութիւնը մարդկանց եւ ազգերի» (2015, Թ., էջ 14-15):

Այն, որ Հայոց Հայրապետի հոգածու հայեացքից դուրս չի մնում հայ ինքնութեան համար նշանակալից որեւէ մշակութային իրադարձութիւն, կարող է ցոյց տալ ընդամենը մէկ-երկու տարուայ դիտարկում: Մի քանի բնորոշ օրինակներով անդրադառնանք հէնց վերջին երկու տարիներին՝ 2018 եւ 2019: Այսպէս՝ 2018 թ. յուլիսի 17-ին Երեւանում տեղի ունեցաւ հասարակական-պետական գործիչ Արամ Մանուկեանի արձանի բացման արարողութիւնը, որն իր ներկայութեամբ պատուեց Հայոց Կաթողիկոսը: Նա իր օրհնութեան խօսքում բարձր գնահատեց այս հայրենասէր գործչի ներդրումը Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան ստեղծման հարցում, ինչպէս նաեւ հայ ազգի հետագայ գոյապայքարներում: Գնահատանքի արժանացան նաեւ նրանք, ում բարերարութեամբ եւ հեղինակութեամբ իրագործուել էր այդ ստեղծագործութիւնը (բարերարներ՝ Աշոտ Թունեան եւ Գաբրիէլ Չեմբերջեան, քանդակագործ՝ Դաւիթ Մինասեան):

Նոյն թուականի նոյեմբերի 30-ին Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեան եւ գնահատանքի խօսքն ընթերցուեց Գիտութիւնների ազգային ակադեմիայի գրականութեան ինստիտուտի 75-ամեակի առիթով: Գնահատանքի խօսքում արժեւորուած էր գրականութեան դերը հայ ժողովրդի կեանքում, ինչպէս նաեւ ինստիտուտի աշխատակիցների

վաստակը՝ հայկականութեան պահպանման, հետազօտման, արժեւորման ճանապարհին (2018, ԺԱ., էջ 9-10):

2019-ից յիշենք Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի խօսքը՝ ասուած Կոմիտաս վարդապետի շիրիմին: Այն ոչ միայն մեծ երաժիշտի եւ տառապեալ հայորդու գործի, այլ նաեւ հայ ոգու վերապրող բնոյթի գնահատականն է. «Կոմիտասն Աստծու, Եկեղեցու եւ Հայրենիքի հանդէպ իր անսասան հաւատով մաքրեց ու հայացրեց մեր երգը, ստեղծեց այն հոգեւոր պարարտ անդաստանը, որտեղ հայն այլեւս յաւիտենապէս ճանաչում է իր հոգեւոր «ես»-ը, առերեսուում դարերի խորքից հնչող հայրապետների ու վարդապետների նուիրական աղօթքին, հայրենաշունչ եւ խորիտ նախնեաց զգացումներին, շինականի անկեղծ ու ստեղծագործ հորովելին... Կոմիտաս վարդապետը յաւիտենութեան մէջ դրեց մեր երգը՝ ցեղասպանութեան սարսափի մէջ անգամ դառնալով հայ ժողովրդի անկորնչելի դարաւոր յոյսը եւ հոգու զրոյցն Աստծու հետ» (2019, Թ., էջ 15-16):

Իւրաքանչիւր տօնին կամ յիշատակի օրուան Վեհափառ Հայրապետն իր ժողովրդին դիմում է ուղերձներով, որոնք իւրօրինակ պատգամներ են, Աստծու խօսքին հետեւելու յորդոր, աստուածահաճոյ գործելու ծրագրեր, խաղաղութեամբ ապրելու մաղթանքներ՝ ի շահ եւ ի փառս Հայ Հայրենիքի՝ Հայաստանի Հանրապետութեան: Այդպիսի բազմաթիւ ուղերձներից ընտրենք մէկը, որը հայրենիքի հանդէպ սիրոյ եւ հայրենի երկրին ուխտաւորի երկիւղածութեամբ կապուած լինելու մշակոյթն է պատգամում:

2018 թ. մայիսի 28-ին Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Սուրբ Հռիփսիմէ վանքի 1400-ամեակի տօնը նշանաւորեց օրհնութեան գրով եւ հայրապետական կոնդակով: Հռիփսիմէի անուան հետ է կապուած Հայոց դարձի պատմութիւնը: Նրա եւ իր ընկերուհիների հաւատարմութիւնը Քրիստոսին, իրենց մայրապետի՝ երանելի Գայիանէի հետ նահատակուելը՝ յանուն հաւատի ճշմարտութեան, հայ ժողովրդի համար նշան եղան սթափման եւ հոգեւոր նորոգման: Այնտեղ, ուր հանգչում են սուրբ կոյսերի մասունքները, Կոմիտաս Աղցեցի Կաթողիկոսի ջանքերով կառուցուեց Սուրբ Հռիփսիմէ եկեղեցին եւ դարձաւ մեր ժողովրդի սիրելի ուխտավայրերից մէկը:

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ յայտնի է իր բարենորոգչական գործունէութեամբ, օրհնութեան գրում ընդգծում է

սրբավայրի հենց այդ նշանակութիւնը. «Քրիստոսի նոր վկաներով նոր պտուղներ տուեցին առաքեալների քարոզութեամբ մեր երկրում սերմանուած հունդերը: Նահատակուած սուրբ կոյսերի եւ կենդանի նահատակ Սուրբ Գրիգոր մեր Լուսաւորչի հաւատքի ամրութեամբ ծագեց մեր ժողովրդի քրիստոնէական դարձի արշալոյսը, եւ «երկնաւոր խօսքերը լցրեցին մեր երկիրը»: Հայաստանը դարձաւ առաջին քրիստոնէայ տէրութիւնը՝ Աստուծոյ սէրն ու ողորմութիւնը ճանաչած Տրդատ արքայով, Հայոց արքունիքով եւ ողջ ժողովրդով: Հայաստանի վրայ կամար կապեց հոգեւոր տաճարի գմբեթը, որի աննիւթական սիւները դարձան Տիրոջ էջքի լոյսերը, որոնք հեղուել էին նաեւ սրբուհիների նահատակութեան երեք վայրերում: Այդ օրից ի վեր մեր ժողովրդի համար չկայ աւելի հարազատ պատկեր, քան Արարատի փէշին աստուածահաստատ Մայր Տաճարը եւ նրա շուրջը բոլորած եկեղեցիները»:

* * *

2019 թ. չափազանց հարուստ է խորհրդանշային իմաստներով, սակայն մենք յիշատակենք միայն 1869 արգասաւոր թուականից բխող 150-ամեայ յոբելեանները. այդ տարում են ծնուել հայոց մշակոյթի երախտաւորներ Յովհաննէս Թումանեանը, Կոմիտաս վարդապետը, Լեւոն Շանթը, Երուանդ Օտեանը. ցանկը շարունակելի է... սակայն այս պահին յիշատակենք միայն մէկին՝ այդ թուականին ծնուած մէկ այլ արժանաւոր հայորդու՝ Գէորգ Զ. Զորէքչեանին, որին՝ որպէս Հայոց Եկեղեցու առաջնորդի, վիճակուած էին չափազանց դժուարին ժամանակներ: Ինչպէս նշում է «էջմիածին» ամսագրի խմբագրականը, «Գէորգ Զ. Զորէքչեանը Քրիստոսի հօտն առաջնորդելու իր խաչն ստանձնեց 1945-ին, երբ Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին շնչահեղձ էր լինում, երբ 800 աղօթատներից միայն ութն էին գործում ծանրագոյն պայմաններում, եւ սպառնալիքի տակ պակասել էր հոգեւորականների թիւը» (տե՛ս 2009, ԺԱ., էջ 3): Սակայն Գէորգ Զ. Զորէքչեանին էր վիճակուած թօթափել մահուան թմբիրը, յարութիւն պարգեւել փակուած եկեղեցիներին, վերաբացել Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանը, Մայր Աթոռի տպարանը, «Արարատ» ամսագրի երբեմնի գործառոյթներն իրականացնել «էջմիածին» ամսագրի միջոցով (տե՛ս անդ):

Խորհրդանշական է, որ այս՝ սիրելի յոբելեաններով արդիւնաւորուած 2019-ին լրանում է նաեւ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

գահակալութեան քսանամեակը: Նա լաւագոյնս կեանքի կոչեց իր նախորդներին՝ Հայոց Եկեղեցու հոգեւոր եւ մարմնաւոր բարեգարգման տեսիլը՝ իր պետականամէտ եւ պետականաշէն գործունէութեամբ մշտապէս նպաստելով Հայոց նորանկախ հայրենիքի՝ Հայաստանի Հանրապետութեան, Արցախի եւ Սփիւռքի միասնութեանը, վերածնունդ պարգեւելով եկեղեցական կեանքի բոլոր ոլորտներին՝ միաբանական, միջեկեղեցական, մշակութային, կրթական, հրատարակչական եւ այլն:

Այս ամենի մանրամասն արձանագրումը կարելի է գտնել հենց թէկուզ Հայոց Կաթողիկոսի ամենամեայ զեկոյցներում, տարեվերջեան հաշուետւութիւններում, առաւել ծաւալուն ուսումնասիրութիւններում: Մենք, սակայն, Վեհափառ Հայրապետի գահակալութեան 20-ամեայ գործունէութիւնից փորձեցինք առանձնացնել մի բնորոշ հատուած՝ նշխարաչափ մի պատում՝ մեծ մասամբ ուղղորդուած հէնց իր օրհնութեան գրերով եւ կոնդակներով: Մեր ներկայացրածը, իհարկէ, ամբողջի մասն է միայն Հայոց Եկեղեցու առաջնորդի մշակութային գործունէութեան ողջ ծաւալից, սակայն այդ մասն իսկ լրացնում է հայ ժողովրդի հոգեւոր-մշակութային կենսագրութեան բովանդակութիւնը:

